

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης στο διαδίκτυο: μια Ευρωπαϊκή Προσέγγιση»

[COM(2018) 236 final]

(2018/C 440/32)

Εισηγητής: ο κ. **Martin SIECKER**

Αίτηση διαβούλευσης	Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 18.6.2018
Νομική βάση	Άρθρο 304 της ΣΛΕΕ
Αρμόδιο τμήμα	Μεταφορές, ενέργεια, υποδομές, κοινωνία των πληροφοριών
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	6.9.2018
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	19.9.2018
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	537
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας	121/16/34
(υπέρ / κατά / αποχές)	

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1. Μολονότι η ελευθερία της έκφρασης και της ενημέρωσης είναι απαραβίαστες αρχές στην ΕΕ, η ελευθερία αυτή όμως μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως επιθετικό μέσο ακύρωσης αυτών των αρχών και, κατ' επέκταση, του διαλόγου και του κριτικού πνεύματος, και όχι ως μέσο ενημέρωσης ή πειθούς. Η παραπληροφόρηση αποτελεί ακραία μορφή κατάχρησης των μέσων μαζικής ενημέρωσης (ΜΜΕ) με σκοπό την άσκηση επιρροής στις κοινωνικές και πολιτικές διεργασίες· γίνεται δε ακόμη πιο ισχυρή όταν χρηματοδοτείται από κυβερνήσεις και χρησιμοποιείται στις διεθνείς σχέσεις. Οι σημερινές ακραίες περιπτώσεις είναι (μεταξύ πολλών άλλων) η χρηματοδοτούμενη από το ρωσικό κράτος παραπληροφόρηση, η εκστρατεία υπέρ του Brexit που μπορεί να χαρακτηριστεί μόνο ως μετωπική επίθεση στην ΕΕ και η παρέμβαση στις εκλογές των ΗΠΑ. Όλες αυτές οι αποσταθεροποιητικές ενέργειες προκαλούν σοβαρές ανησυχίες στην ευρωπαϊκή κοινωνία των πολιτών.

1.2. Στις ημέρες μας χρησιμοποιείται ένα σύνολο μέσων και μεθόδων υπονόμησης των ευρωπαϊκών αξιών και της εξωτερικής δράσης της ΕΕ. Οι μέθοδοι αυτές εφαρμόζονται για την πρόκληση και την ανάπτυξη αποσχιστικών και εθνικιστικών τάσεων, τη χειραγώγηση του κοινού και την άμεση παρέμβαση στα εσωτερικά κυρίαρχων κρατών και, εν γένει, της ΕΕ. Επιπλέον, διαπιστώνεται η αυξανόμενη επιρροή των επιθετικών ικανοτήτων στον κυβερνοχώρο και η ολοένα και πιο συχνή χρήση της τεχνολογίας εν είδει όπλου για την επίτευξη πολιτικών επιδιώξεων· η επίπτωση δε των δράσεων αυτών συχνά υποτιμάται⁽¹⁾.

1.3. Η ΕΟΚΕ συμφωνεί με το αίτημα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για να καταστούν οι πλατφόρμες μέσων κοινωνικής δικτύωσης πιο υπεύθυνες. Ωστόσο, παρά την ύπαρξη αρκετών μελετών και εγγράφων πολιτικής που εκπόνησαν Ευρωπαίοι ειδικοί τα τελευταία χρόνια, η ανακοίνωση στερείται πρακτικών υποχρεωτικών μέτρων για τη διασφάλιση αυτής της επιδίωξης.

1.4. Βάσει των διαθέσιμων μελετών η ΕΕ πρέπει να συνεχίσει να εξετάζει τον αντίκτυπο της παραπληροφόρησης στην Ευρώπη, μεριμνώντας και για την εποπτεία της αντοχής των Ευρωπαίων στο εν λόγω φαινόμενο στις μελλοντικές έρευνες του Ευρωβαρομέτρου. Οι εν λόγω έρευνες πρέπει να περιλαμβάνουν όχι μόνο τα γενικά δεδομένα σχετικά με τις ψευδείς ειδήσεις, αλλά και τον προσδιορισμό του πραγματικού βαθμού ανοσίας των Ευρωπαίων στην παραπληροφόρηση. Η έλλειψη επείγουσας ανάγκης και φιλοδοξίας της Επιτροπής συμβάλει στο να μην αντιμετωπίζονται ορισμένα θεμελιώδη ζητήματα, όπως η εφαρμογή προγραμμάτων υποστήριξης των παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης με σκοπό την κατοχύρωση του θεμελιώδους δικαιώματος του πολίτη στην ποιοτική και αξιόπιστη ενημέρωση, η διερεύνηση της δυνατότητας δημιουργίας συμπράξεων δημοσίου-ιδιωτικού τομέα να εγκαθιδρύσει διαδικτυακές πλατφόρμες επί πληρωμή που θα προσφέρουν ασφαλείς και οικονομικά προσίτες υπηρεσίες, η διερεύνηση των ευκαιριών για την εμπέδωση μεγαλύτερης διαφάνειας και εποπτείας των βασικών αλγορίθμων αυτών των ηλεκτρονικών συστημάτων, καθώς και η εξέταση του ενδεχομένου κατάρνησης των μονοπωλίων για την αποκατάσταση ίσων όρων θεμιτού ανταγωνισμού προς αποφυγή της σταδιακής διαφθοράς της κοινωνίας.

⁽¹⁾ Ενημερωτική έκθεση REX/432 — Η χρησιμοποίηση των μέσων μαζικής ενημέρωσης με σκοπό την άσκηση επιρροής στις κοινωνικές και πολιτικές διαδικασίες στην ΕΕ και στις ανατολικές γειτονικές χώρες.

1.5. Η ΕΟΚΕ εκφράζει τη λύπη της για το γεγονός ότι ούτε η ανακοίνωση ούτε η έκθεση της ομάδας εμπειρογνομόνων υψηλού επιπέδου δεν αναφέρουν τη Ρωσία ως την κύρια πηγή εχθρικής παραπληροφόρησης κατά της ΕΕ. Ωστόσο, το πρώτο βήμα για την επίλυση οιασδήποτε προβλήματος είναι η παραδοχή της ύπαρξής του.

1.6. Βάσει του ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 15ης Ιουνίου 2017 σχετικά με τις επιγραμμικές πλατφόρμες και την ψηφιακή ενιαία αγορά ⁽²⁾, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παραπέμπει στις εκκλήσεις της ΕΟΚΕ υπέρ της δέουσας επιβολής των υφιστάμενων νομικών διατάξεων ως προς τις διαδικτυακές πλατφόρμες. Επιπλέον, η ΕΟΚΕ προτρέπει την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να ολοκληρώσει την εξέταση του νομικού καθεστώτος ευθύνης για τις διαδικτυακές πλατφόρμες και να εφαρμόσει ειδικές ρυθμίσεις των διαδικτυακών πλατφορμών όσον αφορά τον ορισμό και τον χαρακτήρα τους. Οι διαδικτυακές πλατφόρμες και τα κοινωνικά δίκτυα πρέπει να προάγουν τέτοια μέτρα διαφάνειας, εξηγώντας πώς σταχυολογούνται οι ειδήσεις βάσει αλγορίθμων. Επίσης, πρέπει να τους παρέχονται κίνητρα ώστε να λαμβάνουν μέτρα υπέρ της προβολής έγκυρων και αξιόπιστων ειδήσεων και της διευκόλυνσης της προσπέλασής τους από τους χρήστες.

1.7. Ένα από τα προβλήματα όσον αφορά την παραπληροφόρηση είναι το γεγονός ότι είναι αδύνατο να ελεγχθεί η ταυτότητα των πηγών της στο διαδίκτυο. Είναι πολύ εύκολη η δραστηριοποίηση στον κυβερνοχώρο με ψεύτικη ταυτότητα και, γενικά, αυτό ακριβώς πράττουν όσοι δραστηριοποιούνται στο διαδίκτυο με κακόβουλη πρόθεση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσιάζει διάφορες προτάσεις, οι οποίες εκτίθενται στην κοινή ανακοίνωση για την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο που δημοσιεύτηκε τον Σεπτέμβριο του 2017. Το πρόβλημα είναι ότι οι προτάσεις αυτές δεν είναι υποχρεωτικές. Για να κάνουμε όμως πραγματικά τη διαφορά στην καταπολέμηση της παραπληροφόρησης, ενδέχεται να χρειαστούμε αυστηρότερα μέτρα όσον αφορά την ταυτοποίηση, όταν οι πολίτες δραστηριοποιούνται ενεργά στο διαδίκτυο. Εξάλλου, έτσι λειτουργούν τα ποιοτικά μέσα ενημέρωσης σύμφωνα με τον Κώδικα του Μπορντό του 1954, ο οποίος καταρτίστηκε από τη Διεθνή Ομοσπονδία Δημοσιογράφων και καθορίζει σαφείς και αυστηρές αρχές για τον τρόπο επεξεργασίας των πηγών. Τα ονόματα και οι διευθύνσεις των πηγών πρέπει πάντοτε να είναι γνωστές στο προσωπικό σύνταξης.

1.8. Η ΕΟΚΕ συμφωνεί με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ότι η κοινότητα ελέγχου γεγονότων θα πρέπει να συνεργάζεται στενά. Παρόμοια δίκτυα υπάρχουν ήδη, συμπεριλαμβανομένου ενός υπό την αιγίδα της ειδικής ομάδας «East StratCom». Το πρόβλημα είναι ότι χρειάζεται επαρκή χρηματοδότηση, στοιχείο το οποίο σήμερα ελλείπει. Η ΕΟΚΕ καλεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα κράτη μέλη να υποστηρίξουν πλήρως τις προσπάθειες της ειδικής ομάδας «East StratCom». Αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνει, όχι μόνο επαρκή προϋπολογισμό, αλλά και ενεργό συμμετοχή όλων των κρατών μελών στις εργασίες της, με την αποστολή αποσπασμένων εμπειρογνομόνων στην «East StratCom» και τη δημιουργία σημείων επαφής. Ο δικτυακός τόπος που παρουσιάζει τα αποτελέσματα των προσπαθειών της εν λόγω ομάδας εργασίας ⁽³⁾ θα πρέπει να προβάλλεται πιο ενεργά με σκοπό να αυξηθεί η ευαισθητοποίηση του κοινού στην ΕΕ όσον αφορά τις απειλές.

2. Κύρια σημεία της ανακοίνωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

2.1. Προϋπόθεση για την υγιή δημοκρατική συζήτηση είναι ένα εύρυθμο, ελεύθερο και πλουραλιστικό ενημερωτικό οικοσύστημα που βασίζεται σε υψηλά επαγγελματικά πρότυπα. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι προσεκτική ως προς τις απειλές που ενέχει η παραπληροφόρηση για τις ανοικτές και δημοκρατικές μας κοινωνίες.

2.2. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σκοπεύει να παρουσιάσει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση που αποσκοπεί στην αντιμετώπιση των εν λόγω σοβαρών απειλών με την προώθηση ψηφιακών οικοσυστημάτων ⁽⁴⁾ που βασίζονται στη διαφάνεια και δίνουν προτεραιότητα στην προβολή αξιόπιστων πληροφοριών, καθιστώντας τους πολίτες ικανούς να αντιταχθούν στην παραπληροφόρηση και προστατεύοντας τη δημοκρατία μας και τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

2.3. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτρέπει όλους τους αρμόδιους φορείς να εντείνουν σημαντικά τις προσπάθειές τους για την επαρκή αντιμετώπιση του προβλήματος της παραπληροφόρησης. Θεωρεί ότι οι προτεινόμενες δράσεις, εάν υλοποιηθούν αποτελεσματικά, θα συμβάλουν ουσιαστικά στην αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης στο διαδίκτυο.

2.4. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εντοπίζει τρεις κύριες αιτίες του προβλήματος [α) δημιουργία της παραπληροφόρησης, β) ενίσχυση μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και άλλων μέσων του διαδικτύου και γ) διάδοση από τους χρήστες των διαδικτυακών πλατφορμών] και παρουσιάζει ορισμένες προτάσεις για την αντιμετώπισή του σε πέντε τομείς πολιτικής:

— δημιουργία ενός περισσότερο διαφανούς, αξιόπιστου και υπεύθυνου διαδικτυακού οικοσυστήματος·

— κατοχυρωμένες και στέρρες εκλογικές διαδικασίες·

⁽²⁾ 2016/2276 (INI).

⁽³⁾ <https://euvsdisinfo.eu>.

⁽⁴⁾ Η Επιτροπή χρησιμοποιεί τη λέξη «οικοσυστήματα» στο έγγραφο. Η λέξη «υποδομές» ίσως ταιριάζει καλύτερα σε αυτό το πλαίσιο.

- προώθηση της εκπαίδευσης και της παιδείας στα μέσα ενημέρωσης·
- υποστήριξη της ποιοτικής δημοσιογραφίας ως αναγκαίου στοιχείου της δημοκρατικής κοινωνίας·
- καταπολέμηση των εσωτερικών και εξωτερικών απειλών παραπληροφόρησης μέσω στρατηγικής επικοινωνίας.

3. Γενικές παρατηρήσεις

3.1. Η αύξηση της οργανωμένης παραπληροφόρησης από διάφορους κρατικούς και μη φορείς αποτελεί πραγματική απειλή για τη δημοκρατία. Αυτές οι αποσταθεροποιητικές δυνάμεις περιλαμβάνουν κυβερνήσεις εθνών μεγαλύτερων από οποιοδήποτε κράτος μέλος της ΕΕ. Η ΕΕ είναι ο κατάλληλος εταίρος να δράσει προκειμένου να αντιμετωπιστεί η απειλή αυτή διότι, σε αντίθεση με οποιοδήποτε κράτος μέλος, έχει την κρίσιμη μάζα και τα απαραίτητα μέσα, χάρη στα οποία είναι σε μοναδική θέση να αναπτύσσει και να εφαρμόζει στρατηγικές και πολιτικές για την αντιμετώπιση του περιήλου αυτού ζητήματος.

3.2. Η εύρυθμη λειτουργία της δημοκρατίας εξαρτάται από τους καλά πληροφορημένους πολίτες που μπορούν να κάνουν ενημερωμένες επιλογές βάσει αξιόπιστων γεγονότων και απόψεων εμπιστοσύνης. Βασική προϋπόθεση για αυτό είναι ένα σύστημα ανεξάρτητων, αξιόπιστων και ηθικά ακεραίων επιχειρήσεων μέσω μαζικής ενημέρωσης, στο οποίο τα δημόσια ραδιοτηλεοπτικά μέσα θα έχουν ειδική θέση, και όπου θα απασχολείται πολυάριθμο επαγγελματικό προσωπικό με σκοπό τη συλλογή, τον έλεγχο, την αξιολόγηση, την ανάλυση και την ερμηνεία πηγών ειδήσεων προκειμένου να διασφαλίζεται ένα ορισμένο επίπεδο ποιότητας και αξιοπιστίας των άρθρων που δημοσιεύονται.

3.3. Υπάρχει διαφορά μεταξύ ψευδών ειδήσεων και παραπληροφόρησης. Ψευδείς ειδήσεις υπήρχαν πάντοτε στην ιστορία: πρόκειται για έναν γενικό όρο που περιλαμβάνει τις φήμες, την πολεμική προπαγάνδα, τη ρητορική του μίσους, τη δημιουργία εντυπώσεων, την ψευδολογία, την επιλεκτική χρήση γεγονότων κ.τ.λ. Η εφεύρεση της τυπογραφίας τον 15ο αιώνα επέτρεψε τη διάδοση (ψευδών) ειδήσεων σε μεγαλύτερη κλίμακα, η δε γεωγραφική της εμβέλεια αυξήθηκε περαιτέρω μετά την εμφάνιση του γραμματισμού το 1840. Η ψηφιακή τεχνολογία και το διαδίκτυο απομάκρυναν και τα τελευταία εμπόδια για απεριόριστη διάδοση.

3.4. Η παραπληροφόρηση ορίζεται ως η επαληθεύσιμα ψευδής ή παραπλανητική πληροφορία που παράγεται, παρουσιάζεται και διαδίδεται για οικονομικό όφελος ή για την εσκεμμένη εξαπάτηση του κοινού, γεγονός το οποίο μπορεί να βλάψει τις δημοκρατικές διαδικασίες, να επηρεάσει τις εκλογές και αποτελεί σοβαρή απειλή για την κοινωνία⁽⁵⁾.

3.5. Υπάρχουν πολλαπλοί κρίκοι στην αλυσίδα παραπληροφόρησης: εκείνοι που τη δημιουργούν, εκείνοι που την καταναλώνουν, καθώς και οι διαδικτυακές πλατφόρμες που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαδικασία εν γένει, διευκολύνοντας τη διάδοση αυτών των ειδήσεων.

Εκείνοι που τις παράγουν (κυβερνήσεις, θρησκευτικά ιδρύματα, επιχειρηματικοί όμιλοι, πολιτικά κόμματα, ιδεολογικές οργανώσεις) το πράττουν για διάφορους λόγους (να επηρεάσουν και να χειραγωγήσουν την κοινή γνώμη, να επιβεβαιώσουν την υποτιθέμενη ανωτερότητά τους, να αποκομίσουν όφελος ή να το αυξήσουν, να κερδίσουν δύναμη, να προκαλέσουν μίσος, να δικαιολογήσουν τον αποκλεισμό κ.τ.λ.).

Όσοι αναπαράγουν τέτοιες ειδήσεις (ιδίως οι διαδικτυακές πλατφόρμες, αλλά και τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης) έχουν διαφορετικά κίνητρα, όπως οικονομικά οφέλη ή τη χειραγώγηση.

Όσοι τις καταναλώνουν (χρήστες του διαδικτύου) συχνά δεν έχουν αρκετά κριτικό πνεύμα ως καταναλωτές με συνέπεια να χειραγωγούνται σκοπίμως από τις διαδικτυακές πλατφόρμες. Οι διαμεσολαβητικές εταιρείες υψηλής τεχνολογίας όπως π.χ. το Twitter, η Google και το Facebook διευκολύνουν την απεριόριστη και ανεξέλεγκτη ανταλλαγή περιεχομένου στις διαδικτυακές πλατφόρμες ως αντάλλαγμα για τη συλλογή προσωπικών δεδομένων και έτσι οι πλατφόρμες αυτές αποκομίζουν τεράστια κέρδη με εξειδικευμένη διαφήμιση και εξατομικευμένα εμπορικά μηνύματα προς αυστηρά καθορισμένες ομάδες-στόχους. Η άγνοια των καταναλωτών όσον αφορά την ψηφιακή αυτοπροστασία επιτείνουν το πρόβλημα.

3.6. Οι εν λόγω τεχνολογικές εταιρείες έχουν μερίδιο ευθύνης, δεδομένου ότι διαδραματίζουν πρωταρχικό ρόλο στη διεργασία. Δεν αυτοπροσδιορίζονται ως εκδότες, αλλά «απλώς» ως διαδικτυακές πλατφόρμες που διανέμουν πληροφορίες και άλλο περιεχόμενο που παράγεται από τα καθιερωμένα μέσα ενημέρωσης χωρίς να χρειάζεται να καταβάλλουν το αντίτιμο για την παραγωγή περιεχομένου υπό μορφή συντακτικού προσωπικού. Το περιεχόμενο διανέμεται από άλλες πηγές χωρίς έλεγχο, αξιολόγηση, ανάλυση ή ερμηνεία του υλικού που δημοσιεύουν. «Η Google δεν είναι «απλώς» μια πλατφόρμα· καθορίζει, διαμορφώνει και παραμορφώνει τον τρόπο με τον οποίο βλέπουμε τον κόσμο.» Τούτο είναι ένα από τα συμπεράσματα άρθρου με τίτλο «The great British Brexit robbery: how our democracy was hijacked» («Η μεγάλη ληστεία του Brexit: πώς καπηλεύτηκαν τη δημοκρατία μας») που δημοσίευσε ο Guardian. Σε αυτό αναλύεται με ποιον τρόπο η «σκοτεινή, παγκόσμια εμβέλεια επιχείρηση των [...] διαφόρων δυνάμεων της εκστρατείας υπέρ της αποχώρησης επηρέασε το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος για τη ΕΕ». Επειδή η παραπληροφόρηση και οι αξιόπιστες ειδήσεις παρουσιάζονται αδιακρίτως, οι χρήστες δυσκολεύονται να

⁽⁵⁾ Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής COM(2018) 236 final.

διαχωρίσουν τη μεν από τις δε. Έτσι, οι εταιρείες υψηλής τεχνολογίας πρέπει να δίνουν προτεραιότητα στην ενίσχυση του καθεστώτος διαφάνειας των κανόνων και των δεδομένων τους. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό το πόσο διαφανείς πρέπει να είναι οι δεσμοί προσπορισμού εσόδων διαφήμισης της εκάστοτε πλατφόρμας και της διάδοσης της παραπληροφόρησης. (Με αυτά κατά νου, πρέπει οι τρέχουσες διαπραγματεύσεις με θέμα τον Κώδικα δεοντολογίας —που αναμενόταν να έχει δημοσιευτεί έως τα τέλη του Ιουλίου 2018— να παρακολουθούνται στενά.)

4. Ειδικές παρατηρήσεις

4.1. Παρά την ποικιλία των μηνυμάτων, διαύλων, μέσων, επιπέδων, φιλοδοξιών, τακτικών στόχων και παρά τον ταχέως προσαρμοστικό τους χαρακτήρα, ο στρατηγικός σκοπός των εκστρατειών παραπληροφόρησης είναι να υπονομεύουν τη φιλελεύθερη δημοκρατία να διασπείρουν και να διαδίδουν τη δυσπιστία έναντι αξιόπιστων πηγών ενημέρωσης, του γεωπολιτικού προσανατολισμού μιας χώρας και του έργου διακυβερνητικών οργανώσεων. Η παραπληροφόρηση χρησιμοποιείται για την εκμετάλλευση και διεύρυνση του διχασμού μεταξύ διάφορων κοινωνικοοικονομικών ομάδων βάσει της χώρας, της φυλής, του εισοδήματος, της ηλικίας, της εκπαίδευσης και του επαγγέλματός τους. Πέραν των γνωστών μορφών των πρακτορείων ειδήσεων, της χρήσης διαδικτυακών πλατφορμών, της μαζικής αποστολής ηλεκτρονικών μηνυμάτων κ.λπ., η παραπληροφόρηση εκδηλώνεται με ποικίλους τρόπους, λ.χ. εταιρείες δημόσιων σχέσεων, ομάδες συμφερόντων, εργαστήρια ιδεών (think tanks), μη κυβερνητικές οργανώσεις, ομάδες επιρροής, πολιτικά κόμματα, ειδήμονες, πολιτιστικές δραστηριότητες και ευρωπαϊκά ακροδεξιά και ακροαριστερά κινήματα, που με τη σειρά τους χρηματοδοτούνται μέσω διαφόρων «ανεξάρτητων» δημόσιων ιδρυμάτων, υπεράκτιων λογαριασμών κ.λπ.

4.2. Η ρωσική κυβέρνηση χρησιμοποιεί ευρύ φάσμα εργαλείων και μέσων στις εκστρατείες παραπληροφόρησης όπως έχουν ήδη επισημάνει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο⁽⁶⁾, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή⁽⁷⁾ και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο⁽⁸⁾. Η εκστρατεία παραπληροφόρησης πρέπει να αντιμετωπίζεται με ιδιαίτερη σοβαρότητα καθότι αποτελεί μέρος του ρωσικού στρατιωτικού δόγματος και τυγχάνει της αποδοχής της ανώτερης ιεραρχίας των σημαντικότερων ρωσικών κρατικών μέσων ενημέρωσης. Η εκστρατεία αποσκοπεί ευθέως στην υποβάθμιση της φιλελεύθερης δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και στη φίμωση όσων ιδρυμάτων, διακυβερνητικών οργανώσεων, πολιτικών και ιδιωτών τα υπερασπίζονται⁽⁹⁾.

4.3. Ζούμε σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από έντονα πολωμένες πολιτικές και δημοκρατικές σχέσεις. Σύμφωνα με ομάδες προβληματισμού όπως η Freedom House και η Economist Intelligence Unit, η δημοκρατία βρίσκεται υπό αυξανόμενη πίεση μετά την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008. Ένα από τα επακόλουθα είναι μια νέα μορφή πολιτικής ηγεσίας με χαρακτηριστικά ριζικά διαφορετικά από αυτά της δημοκρατικής παράδοσης που δημιουργήσαμε στην Ευρώπη κατά τα τελευταία 70 έτη. Αντί μιας δημοκρατικά αναδειχθείσας φιλελεύθερης ηγεσίας, βλέπουμε ολοένα και περισσότερους «ισχυρούς άνδρες», των οποίων η εκλογή συνοδεύεται από καίρια ερωτήματα ως προς το αδιάτρητο της διαδικασίας. Είμαστε εξοικειωμένοι με αυτό το είδος ηγεσίας εκτός της σφαίρας επιρροής της ΕΕ, για παράδειγμα στη Ρωσία και την Κίνα. Αλλά με εκπροσώπους όπως Τραμπ ή ο Ερντογάν και αιρετούς «ανελεύθερους δημοκράτες» σε ορισμένα κράτη μέλη της ΕΕ —που έχουν όλοι τους γίνει διάσημοι χάρη στην ροπή τους προς την παραπληροφόρηση, την περιφρόνησή τους για τη δημοκρατία και την προβληματική τους σχέση με το κράτος δικαίου— το φαινόμενο έχει γίνει υπερβολικά έντονο και κοντινό.

4.4. Η εύρυθμη λειτουργία της δημοκρατίας εξαρτάται από τους καλά πληροφορημένους πολίτες που προβαίνουν σε τεκμηριωμένες επιλογές βάσει αξιόπιστων γεγονότων και απόψεων. Εντούτοις η αξιοπιστία και η εμπιστοσύνη αποτελούν έννοιες που δεν είναι πλέον αυτονόητες στη σημερινή κοινωνία μας. Σε αυτό το ιδιαίτερα πολωμένο κοινωνικό κλίμα με την υπερπληθώρα πληροφοριών οι άνθρωποι είναι πολύ εύαλωτοι στην παραπληροφόρηση, γεγονός που καθιστά σχετικά εύκολη τη χειραγωγή της συμπεριφοράς τους. Υπάρχουν παραδείγματα τέτοιου είδους αποσταθεροποιητικών επιχειρήσεων με υψηλά ποσοστά επιτυχίας στις γενικές εκλογές σε διάφορα κράτη μέλη, αλλά και σε άλλες εκδηλώσεις, όπως η εκστρατεία για το Brexit, εκστρατείες παραπληροφόρησης σχετικά με τις επιθέσεις στην Κριμαία και την Ουκρανία, αλλά και η επίθεση του 2014 με ρωσικό στρατιωτικό πυραυλικό σύστημα BUK στην πτήση MH-17 των Μαλαισιανών Αερογραμμών, κατά την οποία σκοτώθηκαν και οι 298 επιβάτες και μέλη του πληρώματος. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενθαρρύνεται να αναζητήσει πιο προορατικούς τρόπους εκπαίδευσης του κοινού τόσο ως προς τις απειλές που συνιστούν οι εκστρατείες παραπληροφόρησης, οι κυβερνοεπιθέσεις, όσο και αναφορικά με τον συνολικό αντίκτυπο της εξωτερικής επιρροής στην κοινωνία. Τέτοιοι τρόποι είναι, για παράδειγμα, η παρακολούθηση της επικαιρότητας σε άλλες χώρες και η εύκολη και ενδιαφέρουσα ενημέρωση των πολιτών για επείγοντα ζητήματα κυβερνοασφάλειας με συμβουλές και βέλτιστες πρακτικές για την καλύτερη προστασία του καθημερινού τους ψηφιακού περιβάλλοντος.

⁽⁶⁾ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P8-TA-2017-0272+0+DOC+PDF+V0//EL>

⁽⁷⁾ http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=50271.

⁽⁸⁾ <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2015/03/19-20/>; <http://www.consilium.europa.eu/media/33457/22-euco-final-conclusions-en.pdf>; <https://www.consilium.europa.eu/media/35936/28-euco-final-conclusions-en.pdf>.

⁽⁹⁾ «The Strategy and Tactics of the Pro-Kremlin Disinformation Campaign» (Η στρατηγική και οι μεθοδεύσεις της φίλα προσκείμενης στο Κρεμλίνο εκστρατείας παραπληροφόρησης), ΕΕΑΣ.

4.5. Η ΕΟΚΕ συμφωνεί με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ότι, δεδομένης της πολυπλοκότητας του θέματος και του ταχύτατου ρυθμού ανάπτυξης στο ψηφιακό περιβάλλον, κάθε πολιτική απάντηση θα πρέπει να είναι ολοκληρωμένη, να αξιολογεί συνεχώς το φαινόμενο της παραπληροφόρησης και να προσαρμόζει τους στόχους πολιτικής υπό το πρίσμα της εξέλιξής της. Δεν υπάρχει ενιαία λύση για την αντιμετώπιση όλων των προκλήσεων, όμως το να μην πράττουμε τίποτα δεν αποτελεί επιλογή. Οι προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αποτελούν βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση, πρέπει όμως να πράξουμε περισσότερα και καλύτερα. Τη δράση για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης θα πρέπει να κατευθύνουν η διαφάνεια, η ποικιλομορφία, η αξιοπιστία και η συμμετοχικότητα, προστατεύοντας παράλληλα την ελευθερία του λόγου και άλλα θεμελιώδη δικαιώματα.

4.6. Η Ρωσία φαίνεται ότι δραστηριοποιείται ιδιαίτερα στον τομέα της παραπληροφόρησης και της υβριδικής εκθροπραξίας με στόχο τη Δύση και δη την ΕΕ. Για να αντιμετωπίσουμε το γεγονός αυτό, χρειαζόμαστε επείγοντως ένα πιο διαφανές, αξιόπιστο και υπεύθυνο διαδικτυακό οικοσύστημα. Η ΕΟΚΕ εισηγείται τη χρήση του Εγχειριδίου της Πράγας, μιας μελέτης που χρηματοδοτήθηκε από το Υπουργείο Εξωτερικών των Κάτω Χωρών και από το Διεθνές Ταμείο του Βίεγκραντ και στην οποία δίνεται μια σαφή εικόνα της εχθρικής ρωσικής ανατρεπτικής τάσης στην ΕΕ και της απειλής που αντιπροσωπεύει για τη δημοκρατία. Αν και υπάρχουν κράτη μέλη που εξακολουθούν να αμφιβάλλουν για την ύπαρξη μιας τέτοιας απειλής, ή και που συντείνουν στην εξάπλωσή της, στη μελέτη συνάγεται το σαφές συμπέρασμα ότι είναι απολύτως απαραίτητο να αναλάβει δράση η ΕΕ. Η μελέτη παρουσιάζει συγκεκριμένες προτάσεις για τον τρόπο σχεδιασμού και εφαρμογής στρατηγικών ενάντια στις εχθρικές και ανατρεπτικές επιρροές.

4.7. Ο ρόλος των διαδικτυακών πλατφορμών είναι ηθικά μεμπτός λόγω της παραπληροφόρησης. Σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα, οι πλατφόρμες αυτές έχουν ουσιαστικά αναπτύξει ένα είδος λειτουργίας κοινής ωφέλειας παρόμοιας με των εταιρειών τηλεφωνίας, των ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών και των εφημερίδων στο παρελθόν. Το αντίτιμο που καταβάλλουν οι χρήστες για τη «δωρεάν» χρήση των υπηρεσιών μιας διαδικτυακής πλατφόρμας είναι τα προσωπικά τους δεδομένα που επιτρέπουν στις πλατφόρμες αυτές να πωλούν τεράστιο όγκο ειδικά στοχευμένης διαφήμισης, όπως καταδεικνύει και το παράδειγμα της υπόθεσης της Cambridge Analytica. Αυτό το διαστρεβλωμένο (από την άποψη της ιδιωτικής ζωής) μοντέλο εσόδων είναι υπερβολικά προσοδοφόρο για τις εν λόγω πλατφόρμες για να το καταργήσουν σε εθελοντική βάση. Έχουν εκφραστεί απόψεις που προτείνουν πλατφόρμες όπως το Facebook να προσφέρουν και μια αξιόπιστη και εύρυθμη υπηρεσία τύπου Facebook για την οποία οι χρήστες θα πρέπει να καταβάλλουν ένα μικρό χρηματικό ποσό με αντάλλαγμα την εγγύηση του σεβασμού των προσωπικών τους δεδομένων. Ανακύπτει το ερώτημα κατά πόσον οι πιθανοί χρήστες εξακολουθούν να έχουν αρκετή πίστη και εμπιστοσύνη στην αξιοπιστία και την ακεραιότητα διαδικτυακών πυλών όπως το Facebook μετά τον τρόπο με τον οποίο η εταιρεία πίσω από αυτό λογοδότησε για τη συμπεριφορά της ενώπιον της Γερουσίας των ΗΠΑ. Για να αυξηθεί η εμπιστοσύνη των πολιτών στις διαδικτυακές πλατφόρμες και για την προστασία τους από αυτή τη μορφή κατάχρησης —συμπεριλαμβανομένης της κακοδιαχείρισης και της ανταλλαγής δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα—, οι πλατφόρμες αυτές πρέπει να υπόκεινται σε ρύθμιση, όπως και έχει ήδη καταδειχθεί στον «Κώδικα συμπεριφοράς για την καταπολέμηση της παράνομης ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο» (από το 2016), στον Γενικό κανονισμό για την προστασία δεδομένων και στην οδηγία για την ασφάλεια δικτύων και πληροφοριών. Ωστόσο, η αυτορρύθμιση, όπως προτείνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, δεν είναι παρά το πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση και πρέπει να συνοδεύεται από περαιτέρω μέτρα που θα λάβει η ίδια.

4.8. Ο Andrew Keen, Βρετανός επιχειρηματίας και συγγραφέας, ο οποίος είναι γνωστός και ως ο «Αντίχριστος του διαδικτύου», έχει συγγράψει τέσσερα πολύ επικριτικά βιβλία με θέμα την ανάπτυξη του διαδικτύου. Χωρίς να είναι κατά του διαδικτύου ή των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, θεωρεί ότι οι δραστηριότητες των μεγαλύτερων τεχνολογικών εταιρειών —που αποσκοπούν στη συλλογή εμπιστευτικών πληροφοριών για τους ανθρώπους— είναι ο πυρήνας του προβλήματος. Η προστασία της ιδιωτικής ζωής αποτελεί ένα ιδιαίτερα πολύτιμο αγαθό καθότι καθορίζει ποιοι είμαστε. Το λεγόμενο «δωρεάν επιχειρηματικό υπόδειγμα» —βάσει του οποίου το αντίτιμο που καταβάλλουμε δεν είναι χρηματικό, αλλά η ιδιωτική μας ζωή— θα αποδειχθεί καταστροφικό γι' αυτήν. Ο Keen προβαίνει σε ένα παραλληλισμό με τον 19ο αιώνα, όταν η Βιομηχανική Επανάσταση προκάλεσε αλλαγές σε κλίμακα που μπορεί να συγκριθεί με το μέγεθος των αλλαγών που γεννά σήμερα η Ψηφιακή Επανάσταση. Όταν η αλλαγή ορίζεται ως μια επανάσταση, συνήθως συνοδεύεται από τεράστια προβλήματα. Τον 19ο αιώνα καταφέραμε να επιλύσουμε τα προβλήματα αυτά με μέσα όπως η καινοτομία, η νομοθεσία, οι επιλογές των καταναλωτών, η δράση των πολιτών και η εκπαίδευση. Το μήνυμά του είναι ότι η ανθρωπινή —και όχι η τεχνητή— νοημοσύνη μπορεί να τα καταφέρει και πάλι, αρκεί να μετελθούμε όλων τα μέσων που χρησιμοποιήσαμε για να χαλιναγωγήσουμε την προηγούμενη επανάσταση, να ελέγξουμε την Ψηφιακή Επανάσταση και να αποτρέψουμε το ενδεχόμενο να καθυποτάξει αυτή εμάς.

4.9. Βάσει των διαθέσιμων μελετών η ΕΕ πρέπει να συνεχίσει να εξετάζει τον αντίκτυπο της παραπληροφόρησης στην Ευρώπη, μεριμνώντας και για την εποπτεία της αντοχής των Ευρωπαίων στο εν λόγω φαινόμενο στις μελλοντικές έρευνες του Ευρωβαρομέτρου. Οι εν λόγω έρευνες πρέπει να περιλαμβάνουν όχι μόνο τα γενικά δεδομένα σχετικά με τις ψευδείς ειδήσεις, αλλά και τον προσδιορισμό του πραγματικού βαθμού ανασίας των Ευρωπαίων στην παραπληροφόρηση. Η έλλειψη επείγουσας ανάγκης και φιλοδοξίας της Επιτροπής συμβάλει στο να μην αντιμετωπίζονται ορισμένα θεμελιώδη ζητήματα, όπως η εφαρμογή προγραμμάτων υποστήριξης των παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης με σκοπό την κατοχύρωση του θεμελιώδους δικαιώματος του πολίτη στην ποιοτική και αξιόπιστη ενημέρωση, η διερεύνηση της δυνατότητας δημιουργίας συμπράξεων δημοσίου-ιδιωτικού τομέα να εγκαθιδρύσει διαδικτυακές πλατφόρμες επί πληρωμή που θα προσφέρουν ασφαλείς και οικονομικά προσίτες υπηρεσίες, η διερεύνηση των ευκαιριών για την εμπέδωση μεγαλύτερης διαφάνειας και εποπτείας των βασικών αλγορίθμων αυτών των ηλεκτρονικών συστημάτων, καθώς και η εξέταση του ενδεχομένου κατάργησης των μονοπωλίων για την αποκατάσταση ίσων όρων θεμιτού ανταγωνισμού προς αποφυγή της σταδιακής διαφθοράς της κοινωνίας.

4.10. Θα ήταν λ.χ. επωφελές να εξεταστεί η δυνατότητα δημιουργίας μιας διαδικτυακής πλατφόρμας βασισμένης σε μια σύμπραξη δημόσιου και ιδιωτικού τομέα που θα εγγυάται την προστασία της ιδιωτικής ζωής των χρηστών. Μια ευρωπαϊκή πλατφόρμα αυτού του είδους, με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως συγχρηματοδότη δημόσιο εταίρο, θα μπορούσε να αποτελέσει μια πολύ ελκυστική και ελπιδοφόρα πρόταση ως εναλλακτική λύση στον μηχανισμό χειραγώγησης του Mark Zuckerberg και στα άλλα μεγάλα ιδιωτικά και εμπορικά μονοπώλια από τις ΗΠΑ και την Κίνα. Μια τέτοια πλατφόρμα θα πρέπει να εγγυάται τον σεβασμό της ιδιωτικότητας των χρηστών της.

4.11. Σε μια οικονομία της αγοράς πρέπει να καταβάλλεται αντίτιμο για τα πάντα, αλλά με αυτήν την εναλλακτική το τίμημα θα είναι χρηματικό και όχι η ιδιωτική μας ζωή. Το μεγαλύτερο μέρος του απαιτούμενου προϋπολογισμού για την εν λόγω ημιδημόσια υπηρεσία θα μπορούσε να χρηματοδοτείται με χρήματα των φορολογουμένων, όπως άλλωστε και όλες οι δημόσιες υπηρεσίες. Για το υπόλοιπο του προϋπολογισμού οι χρήστες όφειλαν να πληρώνουν ένα σχετικά μικρό χρηματικό ποσό για την προστασία της ιδιωτικής τους ζωής από την ακόρεστη πείνα για δεδομένα ιδιωτικού χαρακτήρα των σημερινών πλατφορμών «κοινωνικής δικτύωσης». Εάν η ΕΕ και οι εθνικές κυβερνήσεις των κρατών μελών ανήγαγαν επισημως την εν λόγω πλατφόρμα σε προτιμώμενο εταίρο και τη χρησιμοποιούσαν ως εναλλακτική λύση έναντι των σημερινών αρπακτικών που καταβροχθίζουν τα δεδομένα μας, θα είχε την οικονομία κλίμακας που απαιτείται ώστε να έχει ελπίδα να ανταγωνιστεί τους σημερινούς παράγοντες της αγοράς. Η ΕΕ θα μπορούσε επίσης να χρησιμοποίησει τις υφιστάμενες μηχανές αναζήτησης οι οποίες εγγυώνται απόλυτη προστασία της ιδιωτικής ζωής ως προτιμώμενους εταίρους τους και να τις εγκαθιστούν ως προεπιλεγμένες εφαρμογές σε όλους τους υπολογιστές που χρησιμοποιούνται από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και να προτείνει στα εθνικά θεσμικά όργανα των κρατών μελών να τις χρησιμοποιούν επίσης ως προεπιλεγμένες εφαρμογές. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα μπορούσε επίσης να διαδραματίσει πιο ενεργό ρόλο και να εξετάσει ρυθμιστικές δυνατότητες σχετικές με αλγορίθμους και τη διάλυση των μονοπωλίων.

4.12. Αν και ο έλεγχος των γεγονότων δεν είναι η λύση του προβλήματος, είναι ωστόσο μεγάλης σημασίας. Χρησιμεύει ως πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση της κατανόησης, της έκθεσης και της ανάλυσης της παραπληροφόρησης, κάτι το οποίο είναι απαραίτητο ώστε να μπορούσαν να σχεδιαστούν περαιτέρω μέτρα αντιμετώπισης. Απαιτείται επίσης μεγάλη προσπάθεια ώστε να προσελκυστεί η προσοχή ευρύτερων ακροατηρίων, καθώς δεν χρησιμοποιούν όλοι πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης, ή ακόμη και το διαδίκτυο. Ενδέχεται να είναι ιδιαίτερα δύσκολη η επαφή με κατοίκους απομακρυσμένων περιοχών. Η προβολή στα μέσα ενημέρωσης είναι σημαντική. Η τηλεόραση εξακολουθεί να αποτελεί τη συνηθέστερη πηγή πληροφόρησης για τους ανθρώπους και η τακτική μετάδοση προγραμμάτων που εξηγούν περιπτώσεις παραπληροφόρησης στις εθνικές γλώσσες μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην ευαισθητοποίηση του κοινού. Είναι σημαντικό η διαδικασία ελέγχου γεγονότων να διεξάγεται από επαγγελματίες προκειμένου να αποφευχθούν τα λάθη που σημάδεψαν πρόσφατα την πρώτη προσπάθεια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η συνεργασία με εκδοτικούς οίκους και τα μέσα ενημέρωσης, οι δημοσιογράφοι των οποίων συμμετέχουν στην επαλήθευση των γεγονότων, μπορεί να αποτρέψει τέτοιου είδους προβλήματα.

4.13. Ένα από τα προβλήματα όσον αφορά την παραπληροφόρηση είναι το γεγονός ότι είναι αδύνατο να ελεγχθεί η ταυτότητα των πηγών της μέσω του διαδικτύου. Είναι πολύ εύκολη η δραστηριοποίηση στον κυβερνοχώρο με ψεύτικη ταυτότητα και, γενικά, αυτό ακριβώς πράττουν όσοι δραστηριοποιούνται στο διαδίκτυο με κακόβουλη πρόθεση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσιάζει διάφορες προτάσεις, οι οποίες εκτίθενται στην κοινή ανακοίνωση για την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο που δημοσιεύτηκε τον Σεπτέμβριο του 2017. Το πρόβλημα είναι ότι οι προτάσεις αυτές δεν είναι υποχρεωτικές: οι χρήστες θα μπορούσαν να επιλέξουν να επικοινωνούν σε διαδικτυακές πλατφόρμες μόνο με ταυτοποιημένους χρήστες, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα προωθήσει τη χρήση εθελοντικών διαδικτυακών συστημάτων που επιτρέπουν την ταυτοποίηση των παρόχων πληροφοριών κλπ. Φυσικά, υπάρχει πιθανή σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ της ιδιωτικής ζωής και του πλήρους ελέγχου, θα πρέπει δε να είναι δυνατή η διατήρηση της ανωνυμίας κατά την παθητική πλοήγηση στο διαδίκτυο. Ωστόσο, για να κάνουμε όμως πραγματικά τη διαφορά στην καταπολέμηση της παραπληροφόρησης, ενδέχεται να χρειαστούμε αυστηρότερα μέτρα όσον αφορά την ταυτοποίηση, όταν οι πολίτες δραστηριοποιούνται ενεργά στο διαδίκτυο. Εξάλλου, έτσι λειτουργούν τα ποιοτικά μέσα ενημέρωσης σύμφωνα με τον Κώδικα του Μπορντό του 1954, που κατήρτισε η Διεθνής Ομοσπονδία Δημοσιογράφων και καθορίζει σαφείς και αυστηρές αρχές για τον τρόπο επεξεργασίας των πηγών. Υπάρχουν μερικές φορές βάσιμοι λόγοι για τους οποίους οι παραδοσιακοί ποιοτικοί ειδησεογραφικοί οργανισμοί δημοσιεύουν άρθρα με ανώνυμες πηγές, πάντοτε όμως περιλαμβάνεται η ένδειξη ότι το όνομα και η διεύθυνση της πηγής είναι γνωστά στο συντακτικό προσωπικό.

4.14. Οι τεχνολογίες δεν είναι ούτε «καλές» ούτε «κακές» είναι ουδέτερες. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν με καλό ή κακό τρόπο, όμως αυτό εξαρτάται από τις επιλογές των ανθρώπων που τις χρησιμοποιούν. Οι νέες, αναδυόμενες τεχνολογίες, όπως αυτές που χρησιμοποιούνται σήμερα στην τέχνη της παραπληροφόρησης, έχουν επίσης τη δυνατότητα να συμβάλουν ουσιαστικά στην αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης. Ως εκ τούτου, η ΕΟΚΕ εκφράζει την ικανοποίησή της για την πρόθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να αξιοποιήσει πλήρως το πρόγραμμα εργασίας του «Ορίζοντα 2020» και του διαδόχου του «Ορίζοντα Ευρώπη» για την ενεργοποίηση τεχνολογιών όπως η τεχνητή νοημοσύνη, η τεχνολογία αλυσίδας συστοιχιών (blockchain) και οι αλγόριθμοι, για τον καλύτερο προσδιορισμό των πηγών, την επαλήθευση της αξιοπιστίας των πληροφοριών και την εκτίμηση της ποιότητας και της ακρίβειας των πηγών δεδομένων στο μέλλον. Ωστόσο, είναι ζωτικής σημασίας η λεπτομερής ανάλυση άλλων δυνατοτήτων χρηματοδότησης για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης, δεδομένου ότι οι περισσότερες πρωτοβουλίες δεν έχουν εφαρμογή στα προγράμματα Ορίζοντα.

4.15. Οι κατοχυρωμένες και στέρεες εκλογικές διαδικασίες αποτελούν τη βάση για τη δημοκρατία στην ΕΕ, όμως η προστασία και η αρτιότητα αυτών των διαδικασιών δεν είναι πλέον εγγυημένες. Τα τελευταία χρόνια εντοπίστηκαν τακτικές ηλεκτρονικής χειραγώγησης και παραπληροφόρησης κατά τη διάρκεια εκλογών σε τουλάχιστον 18 χώρες, οι δε τακτικές παραπληροφόρησης συνεφέρασαν την —για έβδομο συναπτό έτος— γενική περιστολή της ελευθερίας στο διαδίκτυο. Η ΕΟΚΕ εκφράζει την ικανοποίησή της για τις πρωτοβουλίες που έχει αναλάβει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τον εντοπισμό των βέλτιστων πρακτικών με σκοπό τον καθορισμό, τον μετριασμό και τη διαχείριση των κινδύνων που ενέχουν για την εκλογική διαδικασία οι επιδράσεις στον κυβερνοχώρο και η παραπληροφόρηση, ενόψει των ευρωεκλογών του 2019.

4.16. Η εξοικείωση με τα μέσα ενημέρωσης, οι ψηφιακές δεξιότητες και η αγωγή του πολίτη είναι στοιχεία ζωτικής σημασίας για την αύξηση της αντίστασης της κοινωνίας, δεδομένου μάλιστα ότι οι νέοι, οι οποίοι έχουν υψηλή παρουσία στις ηλεκτρονικές πλατφόρμες, είναι πολύ ευεπίφοροι στην παραπληροφόρηση. Η εκπαιδευτική πολιτική αποτελεί κρατική ευθύνη και, επομένως, η οργάνωση της σε όλα τα επίπεδα των εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων και η κατάρτιση των εκπαιδευτικών ως προς το θέμα αυτό αποτελεί καθήκον των εθνικών κυβερνήσεων. Δυστυχώς, οι κυβερνήσεις συχνά παραμελούν να επιφυλάξουν στην παιδεία για τα μέσα ενημέρωσης και τις πληροφορίες περίοπτη θέση στο πολιτικό τους θεματολόγιο εντός των εθνικών εκπαιδευτικών τους συστημάτων. Το ζήτημα αυτό θα πρέπει σε πρώτη φάση να βελτιωθεί, όμως ο γραμματισμός στα μέσα ενημέρωσης και τις

πληροφορίες υπερβαίνει τα εκπαιδευτικά συστήματα. Πρέπει να προωθηθεί και να βελτιωθεί σε όλες τις κοινωνικές ομάδες, ανεξαρτήτως ηλικίας. Σε αυτούς τους τομείς θα πρέπει να συμβάλλουν οι ΜΚΟ. Πολλές από αυτές τις οργανώσεις δραστηριοποιούνται ήδη σε ολόκληρη την Ευρώπη, οι περισσότερες όμως από αυτές λειτουργούν σε μικρή κλίμακα και δεν έχουν την απαραίτητη απήχηση. Το κενό αυτό θα μπορούσαν να καλύψουν εθνικές πρωτοβουλίες συνεργασίας μεταξύ ΜΚΟ και εθνικών κυβερνήσεων.

4.17. Τα ποιοτικά μέσα ενημέρωσης και η αξιόπιστη δημοσιογραφία διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο στην παροχή στους πολίτες βάσιμων και ποικίλων πληροφοριών. Τα παραδοσιακά αυτά μέσα βιώνουν οικονομικά προβλήματα, καθώς οι πλατφόρμες διανέμουν περιεχόμενο που παράγεται από τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης χωρίς να τα αποζημιώνουν για τα έξοδα που προέκυψαν και στη συνέχεια οικειοποιούνται τα έσοδα από τα εν λόγω μέσα με την πώληση διαφημίσεων. Για να βελτιωθεί η θέση των εκδοτών και να κατοχυρώνεται η αποζημίωση των κατόχων των πνευματικών δικαιωμάτων για την εργασία τους, όταν ο καρπός της χρησιμοποιείται από άλλους για εμπορικούς σκοπούς, θα ήταν ευκαίρια η ταχεία σύναψη συμφωνίας με θέμα τη μεταρρύθμιση του καθεστώτος πνευματικής ιδιοκτησίας στην ΕΕ. Επιπλέον, συνιστάται η αναζήτηση λύσεων για να επεκταθεί η πρωτοβουλία που ανακοίνωσε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τον Σεπτέμβριο του 2018 με θέμα την ευρωπαϊκή χρηματοδότηση ειδικά για τη στήριξη της δημοσιογραφικής έρευνας στην ΕΕ. Ένας ισχυρός και αξιόπιστος Τύπος οδηγεί σε μια ανθεκτική δημοκρατία με καλά εδραιωμένες τις αρχές της αλήθειας και λογοδοσίας. Η χρηματοδότηση είναι ιδιαίτερα σημαντική για τα μικρότερα πρακτορεία ειδήσεων που συχνά αντιμετωπίζουν μηνύσεις και ψευδείς αξιώσεις που αποσκοπούν στο κλείσιμό τους.

4.18. Για την αντιμετώπιση των εσωτερικών και εξωτερικών απειλών της παραπληροφόρησης, η Επιτροπή σύστησε το 2015 την ειδική ομάδα East StratCom με σκοπό να επικεντρωθεί στην προληπτική στρατηγική επικοινωνία για τις πολιτικές της ΕΕ προκειμένου να αντιμετωπιστούν αποσταθεροποιητικές προσπάθειες από τη Ρωσία. Η ΕΟΚΕ θα επικροτούσε την πρωτοβουλία αυτή εάν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μπορούσε να προάγει ενεργητικότερα το έργο της East StratCom στο ευρύ κοινό και να το παραπέμπει στις πληροφορίες στον ιστότοπο της ειδικής ομάδας με στόχο την ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με τις απειλές κατά της δημοκρατίας μας και την ενίσχυση της αντίστασης έναντι των απειλών αυτών. Είναι επίσης αναγκαίο να αυξηθεί ο προϋπολογισμός της εν λόγω ειδικής ομάδας. Ένας προϋπολογισμός ύψους 1 εκατ. ευρώ εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τον Οκτώβριο 2017. Ο προϋπολογισμός αυτός πόρρω απέχει από τα οικονομικά μέσα που διαθέτουν άλλοι παράγοντες, όπως η Ρωσική Ομοσπονδία. (το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ εκτιμά ότι το Κρεμλίνο διαθέτει ετησίως 1,4 δισ. δολάρια ΗΠΑ στον μηχανισμό εσωτερικής και εξωτερικής προπαγάνδας ως μέρος της εξελισσόμενης εκστρατείας του επιρροής, η οποία —σύμφωνα με τους ισχυρισμούς του— έχει ως αποδέκτες 600 εκατομμύρια άτομα από 130 χώρες και σε 30 γλώσσες).

4.19. Εκτός των άλλων μέτρων, η προσοχή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής εφιστάται στο γεγονός ότι τα αρμόδια για την ασφάλεια των πληροφοριών εθνικά θεσμικά όργανα και οι συναφείς κανονισμοί των κρατών μελών είναι συχνά ανεπαρκείς. Το κανονιστικό πλαίσιο είναι παρωχημένο με συνέπεια να αδυνατούν οι αρμόδιες ρυθμιστικές αρχές να ελέγχουν δεόντως τους διαύλους παραπληροφόρησης ως προς την τήρηση του νομικού πλαισίου. Η διοργανική συνεργασία είναι ελλιπής, και υπάρχει σαφής έλλειψη εθνικών μακροπρόθεσμων στρατηγικών που αποσκοπούν στην καταπολέμηση των ξένης προέλευσης εκστρατειών παραπληροφόρησης και στη διαμόρφωση ενός άρτιου αντιλόγου με αποδέκτριες τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού. Επίσης είναι καθοριστικής σημασίας μια εις βάθος αναθεώρηση της οδηγίας για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων, βάσει της οποίας επί του παρόντος προβλέπεται ένα πρακτορείο ειδήσεων να καταχωρίζεται σε οποιοδήποτε κράτος μέλος της ΕΕ, εφόσον ένα από τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου της εν λόγω εταιρείας κατοικεί στη χώρα αυτή, καθότι τους επιτρέπεται έτσι να απευθύνονται σε νέο κοινό στα κράτη μέλη με την εκμετάλλευση των νομικών κενών στους κανονισμούς της ΕΕ.

Βρυξέλλες, 19 Σεπτεμβρίου 2018.

Ο Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Luca JAHIER

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Η ακόλουθη τροπολογία, η οποία έλαβε τουλάχιστον το ένα τέταρτο των εκπεφρασμένων ψήφων, απορρίφθηκε κατά τη διάρκεια των συζητήσεων:

Σημείο 4.3

4.3. Ζούμε σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από έντονα πολωμένες πολιτικές και δημοκρατικές σχέσεις. Σύμφωνα με ομάδες προβληματισμού όπως η Freedom House και η Economist Intelligence Unit, η δημοκρατία βρίσκεται υπό αυξανόμενη πίεση μετά την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008. Ένα από τα επακόλουθα είναι μια νέα μορφή πολιτικής ηγεσίας με χαρακτηριστικά ριζικά διαφορετικά από αυτά της δημοκρατικής παράδοσης που δημιουργήσαμε στην Ευρώπη κατά τα τελευταία 70 έτη. Αντί μιας δημοκρατικά αναδειχθείσας φιλελεύθερης ηγεσίας, βλέπουμε ολοένα και περισσότερους «σχυρούς άνδρες», των οποίων η εκλογή συνοδεύεται από καίρια ερωτήματα ως προς το αδιάτρητο της διαδικασίας. Είμαστε εξοικειωμένοι με αυτό το είδος ηγεσίας εκτός της σφαίρας επιρροής της ΕΕ, για παράδειγμα στη Ρωσία και την Κίνα. Αλλά με εκπροσώπους όπως Τραμπ ή ο Ερντογάν και αρετούς «ανελεύθερους δημοκράτες» σε ορισμένα κράτη μέλη της ΕΕ — που έχουν όλοι τους γίνει διάσημοι χάρη στην ροπή τους προς την παραπληροφόρηση, την περιφρόνησή τους για τη δημοκρατία και την προβληματική τους σχέση με το κράτος δικαίου — το φαινόμενο έχει γίνει υπερβολικά έντονο και κοντινό.

Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας

Ψήφοι υπέρ: 68

Ψήφοι κατά: 82

Αποχές: 24
